

ЦІННІСТЬ ЕНТОМОЛОГІЧНИХ ФОНДІВ НА ПРИКЛАДІ КОЛЕКЦІЇ МЕТЕЛИКІВ ІВАНА ВЕРХРАТСЬКОГО

Катерина ГУШТАН, Габріел ГУШТАН

Державний природознавчий музей НАН України, Львів, Україна

Під музейною природничою колекцією розуміємо основну форму організації зберігання музейних фондів, що відображає сукупність об'єктів природи або нематеріальних свідчень певних природних процесів чи явищ, які становлять особливу цінність (наукову, пізнавальну, меморіальну), як єдине ціле (Климишин, Шидловський 2017). Найбільшими природничими фондами в Україні володіють Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена, Національний науково-природничий музей у місті Києві та Державний природознавчий музей у місті Львові, ці установи підпорядковуються Національній академії наук України.

Природничі колекції Державного природознавчого музею НАН України, які загалом становлять близько 400 тис. екземплярів, мають виняткове значення для науки. У музеї зберігаються колекції і окремі пам'ятки природи світового значення. Фонди музею сформовані на базі унікальних колекцій природничих музеїв ім. Дідушицьких та Наукового товариства ім. Т.Г.Шевченка із зборів багатьох поколінь природодослідників середини ХІХ – початку ХХ ст. та значно доповнені за час його перебування в Національній академії наук України. Наукові природничі фонди музею складаються з таких основних розділів: 1) Палеонтологічний фонд; 2) Геологічний фонд; 3) Ботанічний фонд; 4) Зоологічний фонд; 5) Фонд ґрунтів; 6) Ентомологічний фонд.

Найбільший фонд музею – ентомологічний. Він має міжнародне наукове значення (унікальні колекції викопних комах, значна кількість типових матеріалів, меморіальні колекції класиків ентомологічної науки). Складає близько 170 тисяч одиниць зберігання. Дослідження ентомофауни заходу України розпочалися з середини ХІХ ст. У той час фауну твердокрилих вивчав М. Новицький. Максимільяном Ломницьким вперше у 1886 р. було складено каталог музейної колекції жуків В. Дідушицького. Ентомологічний фонд музею поповнювали збори І. Верхратського, М. Новицького, А. Штекля, Й. Дзендзелевича, Я. Кінеля, В. Занька, В. Лазорка, І. Загайкевича.

Одна з найстаріших колекцій, що зібрана на території Західної України в кінці ХІХ ст. – поч. ХХ ст. є колекція метеликів Івана Верхратського, пережила дві Світові війни! і під загрозою від третьої російсько-Української... Доктор І. Верхратський передав ентомологічну колекцію до музею Наукового товариства імені Шевченка у Львові. Зібрання передавалось двічі: 1905 року вчений подарував колекцію метеликів у кількості приблизно 10 тис. одиниць та у 1918-1919 рр. – обсяг другої частини, що містила збори твердокрилих та інших комах, невідомий. Згадана друга частина колекції, подарована Музеєві НТШ у Львові, становила збори жуків та інших комах. Вона була у значно гіршому стані. У зв'язку із браком консервації в роки війни 1914-1918 років, на жаль, більшу частину матеріалів знищили комахи. У 1940 році усю колекцію передано у фонди Державного природознавчого музею. Загально колекція налічує більше п'яти тисяч одиниць. Збирав І. Верхратський колекції упродовж багатьох років у різних місцевостях Галичини (Львів та його околиці, Івано-Франківськ та його околиці), Буковини, Закарпаття та за кордоном (в околицях м. Трієста). Збори з околиць Івано-Франківська датуються з серпня 1873 р.

Слід зазначити, що саме музейні природничі колекції це практично єдина форма науково задокументованого речового підтвердження таксономічного різноманіття, які

можуть бути піддані критичній ревізії, виходячи із сучасного стану систематики (Климишин 2017).

Цінність колекції метеликів Івана Верхрацького полягає у: створенні унікальної основи для ведення довготривалого моніторингу стану різноманіття метеликів і об'єктів неживої природи; виявленні та опису нових таксонів та унікальних знахідок метеликів на основі вивчення накопичених матеріалів; аналізі природного різноманіття будь-якого раніше охопленого зборами зразків регіону, описом його складу і змін; аналізі колекції метеликів за новими критеріями таксономії й діагностики, що дозволяє проаналізувати зміни поглядів та фактичні історичні зміни природного різноманіття, вивчення його динаміки, популяційних хвиль; ревізії таксономії й систематики на основі порівнянь типових серій та вивченні мінливості виду; аналізі раритетної складової фауни завдяки накопиченню матеріалів про рідкісні об'єкти природи, з можливістю подальшого аналізу їх поширення, мінливості, динаміки; має естетичне та пізнавальне значення для широких кіл суспільства, споглядаючи колекцію людина отримує позитивний психоемоційний вплив та нову для неї інформацію (Загороднюк, Червоненко 2015).

З кінця липня цього року працівники Державного природознавчого музею почали реалізувати проєкт «Диджиталізація історичної колекції метеликів Івана Верхрацького» за підтримки Українського Культурного Фонду, що передбачає оцифрування колекції та представлення її у вільному віртуальному доступі (метелики та етикетки).

У цю війну є величезна загроза ушкодження та знищення наукових колекцій. Особливий режим температури та вологості, що потребує колекція – важко забезпечити при вимиканні світла. Але жоден з способів збереження не дає стовідсоткової гарантії що ці колекції не будуть втрачені, наприклад, внаслідок пожежі чи влучання ракети. Тому, оцифрування колекції збереже її для нащадків.

-
1. Загороднюк І., Червоненко О. Природничі колекції як основа фундаментальних досліджень природного різноманіття. Природничі музеї: роль в освіті та науці: Матеріали IV Міжнародної наукової конференції / Національний науково-природничий музей НАН України; за ред. І. Загороднюка. — Київ, 2015. — Ч. 2, С. 23-25.
  2. Климишин О. С. Основи природничої музеології. – 2017.
  3. Природнича музеологія: навч. посібник / О.С. Климишин, І.В. Шидловський. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017.